

**BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARINING MATEMATIKA DARSLARIDA KOMMUNIKATIV
QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISH****Valiyeva Nargiza Athamboyevna**

Qo‘qon universiteti Ta‘lim kafedrası o‘qituvchisi

nargizavaliyeva1992@gmail.com**To‘raqulova Charos**

Boshlang‘ich ta‘lim yo‘nalishi 4-kurs talabasi

Annotatsiya: Maqolada kommunikatsiya ya‘ni muloqot qobiliyatlari o‘quvchilar bolaligidan shakllanishi zarur bo‘lgan eng muhim ko‘nikmalaridan biri ekanligi to‘g‘risida, hamda boshlang‘ich maktab yillari bolaning tili va shaxslararo ko‘nikmalariga asos yaratadi, bu ularning ta‘lim davomida o‘rganish va ijtimoiy rivojlanishi haqida bayon qilingan. Ushbu qobiliyatlarni matematika darslarida qanday rivojlantirish haqida fikr yuritilgan.

Kalit so‘zlar: Kommunikativ nutq, 4K modeli, matematik masalalar, AKT, kooperativ guruh, jamoaviy ishlash, lingvistik kompetensiya.

Kirish:

Hozirgi davrda kommunikativ qobiliyatlarini rivojlantirish texnologiyalari shakllantirish asosiy maqsad hisoblanadi. Ta‘lim tizimida o‘quvchilarning kommunikativ qobiliyatini rivojlanirishga alohida e‘tibor qaratilmoqda. Maktablarda hamda o‘rta maxsus o‘quv yurtlarida ta‘limning kommunikativ tamoyilini barcha o‘quv fanlariga joriy etishni ko‘zda tutuvchi standartlar hamda dasturlar sinovdan o‘tkazilmoqda.

Boshlang‘ich sinflarda matematika fanini o‘qitish boshqa har qanday o‘quv predmetini o‘qitish kabi ta‘lim, tarbiya va amaliy fazilatlarini hal qilishi kerak. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining matematik tafakkurini shakllantirishni amalga oshirish muvaffaqiyati pedagoglar ixtisosiga, uning kasbga oid tayyorgarchiligiga bog‘liq¹.

Bu ta‘lim standartlari amaldagi standartlardan o‘quvchilarni bilim olish bilangina cheklanmasdan, ularda yig‘ilgan bilim, ko‘nikma va malakalarni tajribada qo‘llay olish qobiliyatini rivojlantirishga qaratilganligi bilan farq qiladi. Bunda kommunikativ layoqat alohida ahamiyat kasb etadi. O‘quvchi tushunishi, bilishi bilan bir qatorda tushuntira olishi ham lozim. Yangi dasturlarda axborot bilan ishlashga e‘tibor kuchaytirilgan. Har bir o‘quvchi kuchayib borayotgan axborot oqimidan o‘zi uchun zarurini tanlab, undan unumli foydalana bilmog‘i kerak. Ko‘zda tutilayotgan o‘zgarishlar o‘quvchilarni hayotga tayyorlashda samarali ko‘mak beradi. Ta‘lim tizimida fan yunalishlari bo‘yicha berilayotgan nazariy bilimlarni amalda qo‘llay bilish kommunikativ qobiliyat bilan uzviy bog‘liq.

Asosiy qism. Bunda o‘qitish jarayonida tasavvur hosil qilishni ko‘zda tutish muhimdir, ya‘ni o‘qituvchilarning egallagan matematik tushunchalarning rivojlanish darajasini e‘tiborga olish va ularni keyingi yengilroq maydonga siljitish kerak. Ushbu maydonni aniqlash uchun L.S.Vigotskiy ikki ko‘rsatkichdan foydalanishni tavsiya etadi:

¹O‘zbekiston-Finlandiya pedagogika instituti o‘qituvchisi PhD B.A. Xodjayorova., “Kreativ yondashuv asosida o‘quvchilarning kommunikativ qobiliyatlarini rivojlantirish texnologiyalari”, Volume-26 Issue-3., April_2023., 66 bet.

❖ o‘quvchining yangi bilimlarni kattalar yordamida egallashi;
❖ o‘quvchilardagi o‘zlashtirilgan bilimlarni, masalalarni mustaqil yechishda qo‘llash, tatbiq etish qobiliyati².

Muallif bolalarda kommunikativ qobiliyatlar va kommunikativ nutq o‘quv jarayonda qanchalik katta ahamiyatga ega ekanligini ham alohida takidlab o‘tgan. Bundan tashqari o‘quvchilarda matematik tushunchalarni shakllantirish va rivojlantirish masalasiga Yu.M.Kolyagin, Yu.I.Kulyutin, L.M.Fridman, psixologlar, pedagoglar, uslubchilar K.Dunker, J.Piajelarning o‘z asarlari va mashhur tadqiqotlari katta ahamiyatga ega ekanligini ko‘rishimiz mumkin.

Matematika olamni, dunyoni bilishning asosi bo‘lib, tevarak- atrofimizdagi voqea va hodisalarning o‘ziga xos qonuniyatlarini ochib berishda juda katta ahamiyatga egaki, matematik bilimlarsiz ishlab chiqarish va fanning rivojlanishini tasavvur qilib bo‘lmaydi. Shuning uchun ham matematik madaniyat - umuminsoniy madaniyatning tarkibiy qismi hisoblanadi.

Matematika fanini o‘qitishdan ko‘zlangan zamonaviy maqsad va vazifalar quyidagilardan iborat:

- o‘quvchilarda kundalik faoliyatda qo‘llash, fanlarni o‘rganish va ta‘lim olishni davom ettirish uchun zarur bo‘lgan matematik bilim va ko‘nikmalar tizimini shakllantirish va rivojlantirish;
- jadal taraqqiy etayotgan jamiyatda muvaffaqiyatli faoliyat yurita oladigan, aniq va ravshan, tanqidiy hamda mantiqiy fikrlay oladigan shaxsni shakllantirish;
- milliy, ma‘naviy va madaniy merosni qadrlash, tabiiy-moddiy resurslardan oqilona foydalanish va asrab-avaylash, matematik madaniyatni umumbashariy madaniyatning tarkibiy qismi sifatida tarbiyalashdan iborat.³

Mamlakatimizning dunyo hamjamiyatiga integratsiyalashuvi, fan- texnika va texnologiyalarning rivojlanishi yosh avlodning o‘zgaruvchan dunyoda raqobatbardosh bo‘lishi fanlarni mukammal egallashni taqozo etadi, bu esa ta‘lim tizimiga, jumladan, matematikani o‘rgatish bo‘yicha ham xalqaro tajriba va andozalarni joriy etish orqali ta‘minlanadi.⁴

Kommunikativ kompetensiya - muloqot va munosabatlarning majmuiga egabo‘lganmurakkab, ko‘p bosqichli tizim. U boshqa barcha kompetensiyalarning asosi bo‘lgani uchunhaqli ravishda yetakchi va poydevori hisoblanadi, shuningdek, jamiyatda o‘zaromuloqotgakirishish uchun ona tilida yoki biror xorijiy tilni mukammal o‘zlashtirish hamda undanmuloqotjarayonidasamarali foydalana olishdir.⁵

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari kommunikativ kompetensiyalarini shakllantirish ijtimoiy moslashishida muhim omil hisoblanadi, chunki nutq faoliyati turlari (tinglab tushunish, gapirish,o‘qish va yozuv) takomillashtirish orqali kelajakda ular atrofdagilar bilan muloqot o‘rnatishdamuvaffaqiyatli va samarali natijalarga erishadi va ijtimoiylashuv jarayoni osonlashadi.

²Jumayev.M.E., “Bolalarda matematik tushunchalarni rivojlantirish nazariyasi va metodikasi”. O‘rta maxsus, kasb-hunar ta‘limi muassasalari uchun o‘quv qo‘llanma 4 nashri., УДК 372.851(075) BBK 74. 102 ya 7 J87., «ILM ZIYO» nashriyot uyi, 2011-y., 7 – 8 betlar.

³ Djumayev M., “Mathematical regularity and development of creative thinking of students”. Tashkent State Pedagogical University named after Nizami, Tashkent. (Uzbekistan)., German International Journal of Modern Science №28, 2022., 26-28 pages.

⁴ M. I. Djumayev., “Boshlang‘ich ta‘limda milliy o‘quv dasturini amaliyotga joriy etishning didaktik asoslari xususida” Toshkent viloyati Chirchiq davlat pedagogika instituti., Academic Research in Educational Sciences Volume 3 Issue 6 2022 yil., ISSN: 2181-1385., 559 bet.

⁵ Petrovskaya L.A. Muloqot - kompetensiya - trening. Tanlangan asarlar –Noshirlar:Sense. – 2017. 387 b.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, ta'lim muassasalarda faoliyat ko'rsatayotgan pedagoglar oldiga talaba - yoshlarni ma'naviy dunyosini boyitish, ularning ongiga milliy g'oya asoslarini singdirish, vatanparvarlik hissini tarbiyalash, o'tmish va buyuk kelajak haqida fikrlash, u bilan faxrlanish hissini, yangicha tafakkurni shakllantirish bilan birgalikda ularni faol, zamonaviy muloqot madaniyatiga o'rgatish vazifasi turganligini va kasb ta'limi islohotlarini amalga oshirishda bo'lajak mutaxassislarining kasbiy kompetentligini oshirishda muloqotning samarali yo'llarini ishlab chiqish va ta'lim-tarbiya jarayonida mahorat bilan qo'llay olish har bir oliy ta'lim pedagoglarining oldiga qo'ygan buyuk maqsadiga aylanishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston-Finlandiya pedagogika instituti o'qituvchisi PhD B.A. Xodjayorova, "Kreativ yondashuv asosida o'quvchilarning kommunikativ qobiliyatlarini rivojlantirish texnologiyalari", Volume-26 Issue-3., April_2023., 66 bet.
2. Jumayev.M.E., "Bolalarda matematik tushunchalarni rivojlantirish nazariyasi va metodikasi", O'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi muassasalari uchun o'quv qo'llanma 4 nashri., UDK 372.851(075) BBK 74. I02 ya 7 J87., «ILM ZIYO» nashriyot uyi, 2011-y., 7 – 8 betlar.
3. Djumaev M., "Mathematical regularity and development of creative thinking of students", Tashkent State Pedagogical University named after Nizami, Tashkent. (Uzbekistan), German International Journal of Modern Science №28, 2022., 26-28 pages.
4. M. I. Djumayev., "Boshlang'ich ta'limda milliy o'quv dasturini amaliyotga joriy etishning didaktik asoslari xususida" Toshkent viloyati Chirchiq davlat pedagogika instituti., Academic Research in Educational Sciences Volume 3 Issue 6 2022 yil., ISSN: 2181-1385., 559 bet.
5. Petrovskaya L.A. Muloqot - kompetentsiya - trening. Tanlangan asarlar – Noshirlar:Sense. – 2017. 387 b.
6. Abdullayeva, V. (2023). XIX ASRNING IKKINCHI YARMIDA TURKISTONDA TA'LIM JARAYONNI YUZAGA KELISHI VA DARSLIKLAR. QO 'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 841-843.
7. Toxirjon, U. (2024). XALQARO O 'QISH SAVODXONLIGINI O 'RGANISH (PIRLS). Integration of Economy and Education in the 21st century, 2(2), 14-17.
8. Abduraxmonova, N. A. qizi. (2023). BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHILARINING IJODIY FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISH PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(12), 208-211.
9. Nargiza, V. (2023). TARBIYA JARAYONIDA OILA MAHALLA HAMDA TA'LIM MUASSASALARINING O'ZARO HAMKORLIGI. QO 'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 637-639.
10. Raxmatovna, J. R. A., & Athamboyevna, V. N. (2023). BOSHLANG'ICH SINFLARDA INTEGRATSIYALASHGAN DARS BERISHNING ZAMONAVIY METODLARI. QO 'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 651-652.
11. Mirzaliyevna, S. Z. (2023). BOSHLANG 'ICH SINIF O 'QUVCHILARINI IJODKORLIKKA O'RGATISHDA XORIJIY TAJRIBALARDAN FOYDALANISH METODIKASI (O 'QISH VA ONA TILI O'QISH SAVODXONLIGI DARSLARI MISOLIDA". Finland International Scientific Journal of Education, Social Science & Humanities, 11(6), 598-603.

12. Ikromjonovna, J. S. (2023). BOSHLANG‘ICH SINFLARGA TA‘LIM BERISH JARAYONIDA ZAMONAVIY METOD VA VOSITALARNING AHAMIYATI. QO‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 581-583.
13. Bohodirovna, S. G., & Usmanova, H. (2022, January). MODEL OF INNOVATIVE STRATEGY ON THE BASIS OF VARIATIVE APPROACH TO PRESCHOOL EDUCATION. In *Conference Zone* (pp. 197-199).
14. Исақова, З., & Абдуллахўжаев, А. (2023). ИСҲОҚХОН ТЎРА ИБРАТ-МИЛЛИЙ ТАФАККУР МЕЪМОРИ. IQRO INDEXING, 1(1), 41-71.
15. Soxobjonovich, Olimov Saydullo. "TALABALARDA BOSHQARUV FAOLIYATINING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI VA ISTIQBOLLARI." *Analysis of International Sciences 2.2* (2024): 51-57.
16. Xursanov, O. (2023). TALABALARNI HAMKORLIK TEXNOLOGIYASI ASOSIDA O‘QUV - MA‘NAVIY MOSLASHUVCHANLIK IMKONIYATLARINI OSHIRISH TEXNOLOGIYASI (1 - KURS TALABALARI MISOLIDA). *Educational Research in Universal Sciences*, 2(12), 264–269.
17. Raximjonovna, U. N. (2023). O ‘SMIR YOSHIDAGI O ‘QUVCHILARDA “TARBIYA” FANINI O ‘QITISH ORQALI MUSTAQIL FIKRLASHGA O ‘RGATISH. *Finland International Scientific Journal of Education, Social Science & Humanities*, 11(6), 232-237.
18. Toxirjon, U. (2024). BOSHLANGICH SINFLARDA O ‘QISHNI YETKAZIB OLISHGA QIYNALAYOTGAN O ‘QUVCHILAR BILAN ISHLASHDA INTERFAOL USULLARDAN FOYDALANISH. *Integration of Economy and Education in the 21st century*, 2(2), 9-13.